

Věcné vyhledávání pomocí věcných SJ

Předmět: Selekční jazyky

11. 12. 2009

Přednášející: Mgr. Silvie Kořínková Presová

<http://kisk.phil.muni.cz/mgr-silvie-korinkova-presova-dis>

Úvod do věcného vyhledávání

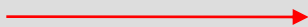
věcné vyhledávání - ang. ekv. - subject searching

- tj. vyhledávání, kdy uživatel/rešeršér usiluje o nalezení dokumentů k určitému tématu **X** Uživatel ví, jaký dokument hledá, zná např. autora, část titulu apod.

Jeden z klíčových problémů při vyhledávání v rešeršních systémech:

Jaké vyhledávací výrazy by měly být vybrány pro formulaci dotazu?

Odkud by měly být termíny vybrány?

Úvod do věcného vyhledávání

Věcné vyhledávání lze realizovat

- pomocí pořádacích znaků věcných SJ – deskriptorů, předmětových hesel, klasifikačních znaků
- pomocí přirozeného jazyka

V praxi se doporučuje kombinovat vyhledávání pomocí přirozeného jazyka i pomocí věcného SJ – obojí v konkrétních případech přispívá ke zlepšení přesnosti a úplnosti.

Efektivní věcné vyhledávání vyžaduje následující druhy znalostí:

- Znalost polí, které mohou být pro vyhledávání využity a jejich charakteristiky.
- Znalost věcného SJ, který systém využívá.
- Znalost strategií, kde a jak je aplikovat.
- Znalost vyhledávacích možností systému a jak je použít.
- Znalost tématu.

(Poo, 2005)

Efektivní věcné vyhledávání vyžaduje následující druhy znalostí:

- Znalost toho, jak převést informační požadavek na informační dotaz.
(Poo, 2005)

Příklad:

- **Informační požadavek:**

Využití kreativního psaní v psychoterapii či pro zlepšení duševního zdraví.

- **Informační dotaz v systému Aleph MU:**

WSU = (tvůrčí psaní) AND WSU = (psychoterapie OR duševní zdraví OR psychohygiena)

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

→ umožňuje kontrolovat synonyma a kvazisynonyma (tím zvyšuje úplnost - vyhledání relevantních informací v databázi)
např. v hesláři databáze [LLIS Indexing vocabularies](#)

Used for: Controlled vocabulary; Descriptors; Index languages; Index terms; Indexing languages; Vocabulary control
Vyhledávání pomocí znaků SJ - stačí jeden termín **Indexing vocabularies**

Vyhledávání pomocí neřízených termínů - k zajištění úplnosti je nutné zohlednit více variant - (index? languag?) OR (controlled vocabular?) OR (index term?)

→ umožňuje rozlišit homonyma, kvalifikátor v závorce (tím zlepšuje přesnost - vyloučení irelevantních výsledků)
např. [Soubor věcných autorit NK ČR \(SVA\)](#) postmodernismus (literatura), postmodernismus (kultura)

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

→ poskytuje vysvětlující poznámky

např. v tezauru db LISA **Information retrieval** [+] *Very general - avoid if possible*, v SVA **Informační věda - Teoreticko-praktický interdisciplinární vědní obor zaměřený na výzkum a zabezpečení informačně-komunikačních procesů ve společnosti.**

→ zobrazuje vztahy – hierarchické, asociace, ekvivalence – využití při specifikaci či zobecnění dotazu

např. v db LISA hledáme články o vertikálních portálech

deskriptor *Vortals*, možnost rozšířit výsledek vyhledávání pomocí nadřazeného deskriptoru *Portals*

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

→ vyjadřuje termíny, které nejsou obsaženy v
záznamu

např. v **LLIS** např Zhang Qiyu. Term selection: the
key to successful indexing. The Indexer, 2009, v. 27,
no. 3, s. 98-100. v SOD Indexing vocabularies

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

→ odstraňuje problémy se syntaxí

Dokument je reprezentován těmito slovy
v přirozeném jazyku:

např.

import, export, Česká republika, Norsko

Možné významy

☞ dovoz do České republiky z Norska

☞ dovoz do Norska z České republiky

Řešení v tezaurech – využití rolí

Řešení pomocí PH – dán kontext, hledání pomocí fráze

Selekční jazyk - usnadňuje vyhledávání tím, že

→ odstraňuje problémy se syntaxí - příklad

Vyzkoušejte si vyhledat v katalogu NK ČR dokumenty týkající se **dovozu do České republiky z Norska**.

Vyzkoušejte si dotazy v poli Předmět:

- dotaz 1 „**dovoz Česko**“ „**vývoz norskó**“

Vyzkoušejte si vyhledat v katalogu NK ČR dokumenty týkající se **vývozu z České republiky**.

- dotaz 2 **vývoz Česko** versus dotaz 3 „**vývoz Česko**“

Selekční jazyk

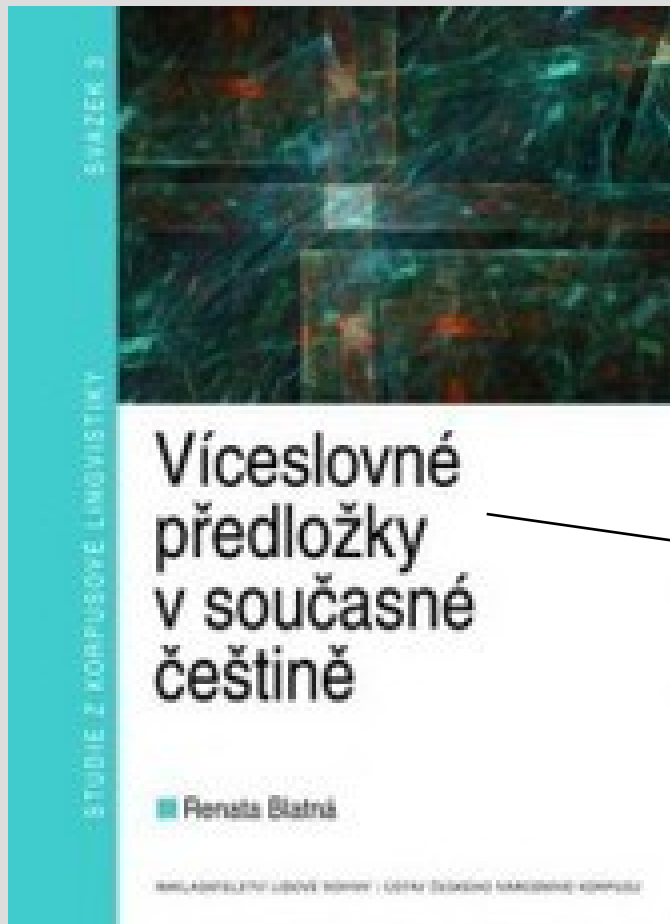
Při vyhodnocování relevantnosti výsledků vyhledávání (řazení vyhledaných záznamů) mají selekční jazyky větší váhu než slova přirozeného jazyka

PROČ?

Pořadací znak SJ byl přiřazen dokumentu na základě obsahové analýzy, z toho plyne indexace/postižení významného tématu, a to je pro vyhodnocení dotazu relevantnější.

příklad: db LLIS:

Selekční jazyk – slabé stránky

→ **nedostatek specifičnosti**

SOD - Online katalog Národní knihovny ČR - indexace pomocí SVA

Předmět. heslo	česťina
	předložky (lingvistika)
	korpusová lingvistika
Forma, žánr	* monografie

Selekční jazyk – slabé stránky

- není okamžitá aktualizace – časová prodleva než je termín zahrnut do slovníku SJ, např. termín „**ontologie**“ (nástroj sémantického webu)“ v SVA
MDT - **sémantický web** - Není součástí hlavních tabulek.
- slova autora mohou být nesprávně interpretovaná – nepochopení látky
- časové ztráty související s tvorbou, údržbou a osvojením si SJ

Selekční jazyk – slabé stránky

- některá témata mohou být při indexování opomenuta – např. problematika vertik. portálů v db LISA

Database LISA: Library and Information Science Abstracts

Title Towards a *vertical portal* for open access scholarly publications.

Author [Anbu K. John Paul](#)

Affiliation University of Swaziland, South Africa

Source Information Studies, vol. 12, no. 1, pp. 27-34, Jan 2006

ISSN 0971-6726

Descriptors Publishing Scholarly publications Periodicals Open access

Selekční jazyk – slabé stránky

- chyby v indexaci zapříčiňují ztráty
- řešeršéri se musí učit selekční jazyk
- **nekompatibilita** – znesnadnění paralel. vyhledávání, bariéra snadné výměny
 - různé pořádací znaky označující jeden pojem pojem - např. označní pro *věcné SJ*
- db **LLIS** *Indexing vocabularies* Used for: Controlled vocabulary; Descriptors; Index languages, Index terms; Indexing languages; Vocabulary control
- db **LISA** *Controlled vocabulary, Index languages, Retrieval languages*
 - anglická literatura - notace **820** (DDC) X notace **PR** (LCC) X notace **821.111** (MDT)

Odlišný zkušenostní rámec indexátora a uživatele

Uživatel popisuje něco, co nezná. Na druhé straně indexátor má dokument v ruce, „všechno je před ním“.

Indexátor by měl zkoušet předvídat, podle jakých termínů budou vyhledávat uživatelé. **Jakou informaci jim daný dokument poskytne, že povede k uspokojení jejich informační potřeby?**

Odlišný zkušenostní rámec indexátora a uživatele

Indexátoři neindexují dokumenty takovým způsobem, aby zachytili nekonečně mnoho rozmanitých dotazů.

- Většinou jsou indexována hlavní a dílčí témata, tj. what is in the record.
- Nekonečně mnoho dotazů může být uspokojeno dokumentem.
- Jde o úhel pohledu - document-oriented approach x user-centered indexing

Formulace dotazu pomocí SJ

Převod na pořadací znaky věcného SJ

—→ Odvíjí se od schopnosti řešeršera pracovat s věcným SJ (ale mnohé řešeršní systémy nabízejí řízené termíny po zadání prvního dotazu)

Převod může mít různé podoby:

1. termín v seznamu je shodný s řízeným termínem
2. termín v seznamu je synonymem/ekvivalentem – více ekvivalentů – výběr významově shodného řízeného t.
3. pro termín v seznamu existuje pouze širší termín SJ – ztráta specifičnosti původního termínu
např. v LLIS nelze vyjádřit vertik. portály
4. pro termín v seznamu existují pouze specifičtější/podřazené termíny SJ – rozsah původního termínu je redukován
např. v SVA – nelze vyjádřit - organizace poznání

Přirozený jazyk - výhody

- vysoká specifická ovlivňuje pozitivně přesnost - např. vlastní jména (osob, institucí apod.)
- schopnost vyčerpávajícím způsobem pokrýt téma, zvyšuje úplnost - neplatí u neanotovaných záznamů, zejména tam, kde je zahrnut abstrakt a plný text
- aktualizace – nové termíny jsou okamžitě dostupné
- slova užitá autorem – nemůže dojít k dezinterpretaci indexátorem
- snadnější výměna materiálu mezi databázemi – jazyková neslučitelnost odstraněna
- není třeba se jazyku učit (rodilý mluvčí)

Přirozený jazyk – slabé stránky

- **intelektuální úsilí řešeršéra** – problém související se synonymy (formulace dílčích dotazů) a homonymy (nutnost uvedení do kontextu)
- **problémy se syntaxí** – nesprávné spojení termínů, asociace – řešení pomocí proximitních operátorů
- **schopnost vyčerpávajícím způsobem pokrýt téma může vést ke ztrátě přesnosti**
- **odlišná terminologie u jednotlivých autorů**

Doporučená a použitá literatura

- Aitchison, J. *Thesaurus construction and use : a practical manual*. London : Aslib, 2000. Kapitola B1, *Is a thesaurus necessary?*, s. 5-7. ISBN 0851424465
- Bates. *Indexing and Access for Digital Libraries and the Internet : Human, Database, and Domain Factors*. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 1998, roč. 49, č. 13.
- Chu, H. *Information representation and retrieval in the digital age*. Medford : Information Today, 2007. Kapitola 4, *Language in Information Representation and Retrieval*, s. 47-58.
- Poo, D. C. C.; Khoo, C. S. G. *Online Catalog Subject Searching*. In *Encyclopedia of Library and Information Science 1* [online]. 2005, č. 1 [cit. 2007-02-27]. Dostupné na World Wide Web: <http://www.dekker.com/sdek/abstract~db=enc~content=a713531961>
- Spink, A., et. al. *Interaction in information retrieval : selection and effectiveness of search terms*. *Journal of the American Society for Information Science*, 1997, roč. 48, č. 8, s. 741-61.